

DIFFERENTIËREN IN HET TALENONDERWIJS

KLEINE INGREPEN, GROTE EFFECTEN

JOHAN KEIJZER, KAREN VERHEGGEN, DET VAN GILS

uitgeverij
coutinho

www.coutinho.nl/differentierentalen

Je kunt aan de slag met het online studiemateriaal bij dit boek. Dit materiaal is op www.coutinho.nl/differentierentalen te vinden.

© 2016 Uitgeverij Coutinho bv

Alle rechten voorbehouden.

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet 1912 dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan Stichting Reprorecht (Postbus 3051, 2130 KB Hoofddorp, www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-pro.nl).

Uitgeverij Coutinho

Postbus 333

1400 AH Bussum

info@coutinho.nl

www.coutinho.nl

Omslag: Neo & Co, Velp

Noot van de uitgever

Wij hebben alle moeite gedaan om rechthebbenden van copyright te achterhalen. Personen of instanties die aanspraak maken op bepaalde rechten, wordt vriendelijk verzocht contact op te nemen met de uitgever.

ISBN 978 90 469 0545 6

NUR 846

Voorwoord

Herken je dit? Je begint je taalles met een korte uitleg en al na enkele minuten wordt een aantal leerlingen onrustig en een deel haakt zelfs helemaal af. Of: je hebt een leuke opdracht bedacht, maar slechts een deel van de leerlingen gaat er enthousiast mee aan het werk. De oorzaken daarvan kunnen heel divers zijn. Hoe zorg je dat zo veel mogelijk leerlingen, die in vele opzichten van elkaar verschillen, gemotiveerd met de taal aan de slag gaan?

Deze vraag was voor ons de aanleiding om naar praktische en concrete mogelijkheden te zoeken om recht te doen aan de verschillen tussen leerlingen en cursisten in heterogene en homogene groepen.

Dit boek is in eerste instantie bedoeld voor zowel studenten als docenten aan de lerarenopleidingen, voor gebruik als aanvulling op elke bestaande lesmethode voor moderne vreemde talen en NT2. Daarnaast kan het boek zeker ook voor het onderwijsveld in bredere zin in een grote behoefte voorzien. Sinds enige jaren wordt vanuit het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en de Inspectie van het Onderwijs veel aandacht gegeven aan het bevorderen van differentiatie in de lessen. Veel scholen willen aan die oproep gevolg geven en er is vraag naar concrete voorbeelden op dit gebied. Voor docenten die al langere tijd in het voortgezet onderwijs werkzaam zijn en een routine hebben opgebouwd, is het vaak moeilijk om grote veranderingen door te voeren. Ook voor hen kan een boek met tips voor kleine ingrepen die leiden tot meer differentiatie op meerdere gebieden houvast bieden.

Wij hebben met veel plezier aan dit boek gewerkt. Het had echter niet tot stand kunnen komen zonder de vele mooie ervaringen tijdens onze trainingen op de scholen in het land. De feedback en de ideeën van de talencollega's en de door hen ingebrachte weerbaarheid van de dagelijkse praktijk hebben ertoe bijgedragen dat dit boek voor veel verschillende docenten bruikbaar zal zijn.

We bedanken Marike Brijder, Esther van Dal, Manon Reiber, Aad Sinke, Rick de Graaff en Martine van Wijngaarden voor hun kritische blik op de eerdere versies van onze teksten.

Daarnaast dank aan onze oud-collega's van APS en in het bijzonder de collega's van APS-talen, thans 'De Talengroep', voor de jarenlange samenwerking en het samen meedenken.

Tot slot danken wij Uitgeverij Coutinho voor de gelegenheid die wij hebben gekregen om dit boek te schrijven en de fantastische samenwerking bij de totstandkoming ervan.

Johan Keijzer, Karen Verheggen en Det van Gils
Zomer 2016

Inhoud

Opdrachten zoeken op eigenschappen	8
Inleiding	12
Leeswijzer in beeld	20
1 Differentiatie bij spreek- en gespreksvaardigheid	22
Inleiding	22
Small differentiëren	26
• Zeven voorbeelden in Volledige Instructie	
Medium differentiëren	40
▪ Het spreek- en gesprekkencircuit	40
• Twaalf voorbeelden in Volledige Instructie	
▪ Het taaldorp	66
▪ Het rollenspel	68
• Drie voorbeelden in Volledige Instructie	
Large differentiëren	76
▪ Taak 1 Wat doe ik in mijn vrije tijd?	76
▪ Taak 2 Mijn leven over tien jaar	78
2 Differentiatie bij schrijfvaardigheid	80
Inleiding	80
Small differentiëren	84
• Acht voorbeelden in Volledige Instructie	
Medium differentiëren	102
▪ Het schrijfcircuit	102
• Vijf voorbeelden in Volledige Instructie	
▪ Schrijf een scenario	114
▪ Maak een weblog	116
Large differentiëren	118
▪ Taak 1 Maak een (jeugd)journaal	118
▪ Taak 2 Haal buitenlandse jongeren naar onze stad	120

3	Differentiatie bij kijk- en luistervaardigheid	122
	Inleiding	122
	Small differentiëren	126
	• Acht voorbeelden in Volledige Instructie	
	Medium differentiëren	142
	▪ Het kijk- en luistercircuit	142
	▪ Oefenen met kijk- en luisterstrategieën	144
	• Vier voorbeelden in Volledige Instructie	
	Large differentiëren	152
	▪ Taak 1 Hoe kijk en luister je? Maak een kijk- en luisterrapport van jezelf	152
	▪ Taak 2 Speelfilm	154
	▪ Taak 3 Maak een muziekprogramma	156
4	Differentiatie bij leesvaardigheid	158
	Inleiding	158
	Small differentiëren	164
	• Vijf voorbeelden in Volledige Instructie om te 'mesten'	
	• Vijf voorbeelden in Volledige Instructie om te 'meten'	
	Medium differentiëren	184
	▪ Vragen bedenken voor een ander groepje	184
	▪ Oefenen met leesstrategieën	186
	• Drie voorbeelden in Volledige Instructie met leesstrategieën	
	▪ Het tekstencircuit	194
	• Drie voorbeelden in Volledige Instructie voor een tekstencircuit voor mesten	
	• Drie voorbeelden in Volledige Instructie voor een tekstencircuit voor meten	
	Large differentiëren	208
	▪ Taak 1 De krant in de klas	208
	▪ Taak 2 Het fictie- en literatuircircuit	210
	• Vijf voorbeelden in Volledige Instructie voor een fictiecircuit	
	• Vier voorbeelden in Volledige Instructie voor een literatuircircuit	
5	Differentiatie bij ondersteunende vaardigheden: woordverwerving en grammatica	230
	Inleiding	230
	Woorden en grammatica	236
	• Negen voorbeelden van klassikale werkvormen met woorden en grammatica	
	Taalfitnessen	254
	• Vijf voorbeelden in Volledige Instructie	
	Literatuur	265
	Register	267
	Over de auteurs	269

Opdrachten zoeken op eigenschappen

In dit schema kun je opdrachten zoeken op taalvaardigheid, mogelijkheid om small, medium of large te differentiëren, ERK-niveau en voorbereidingstijd voor de docent ('Vooraf' in het schema).

		Organisatievorm		ERK-niveau	Vooraf	pagina
1 Differentiatie bij spreek- en gespreksvaardigheid	Small		1 Wat staat er op je kaartje?	vanaf A1	+	26
			2 Twee waarheden en één leugen	vanaf A1	+	28
			3 De één-minuut-sprekbeurt	vanaf A2	+	30
			4 Wat zie je op het plaatje?	vanaf A1	++	32
			5 Interview je idool	vanaf A2	++	34
			6 Signalement	vanaf eind A1	++	36
			7 Wat ging hieraan vooraf en hoe gaat het verder?	vanaf A2	++	38
	Medium	Spreek- en gesprekkencircuit	1 Uitspraak oefenen	vanaf A1	+	42
		Spreek- en gesprekkencircuit	2 Gedichten en verhalen	vanaf A1	++	44
		Spreek- en gesprekkencircuit	3 Songs onthouden en zingen	vanaf A1	+	46
		Spreek- en gesprekkencircuit	4 Persoonlijk paspoort	vanaf A1	+	48
		Spreek- en gesprekkencircuit	5 Op welk dier lijkt ik als ik me aangevallen voel?	vanaf A2	++	50
		Spreek- en gesprekkencircuit	6 Ik ben een monster geworden!	vanaf eind A1	++	52
		Spreek- en gesprekkencircuit	7 Ben ik een banaan?	vanaf A1	+	54
		Spreek- en gesprekkencircuit	8 Ganzenbord	vanaf eind A1	++	56
		Spreek- en gesprekkencircuit	9 Wijs de weg	vanaf A2	++	58
		Spreek- en gesprekkencircuit	10 Geef een rondleiding	vanaf eind A2	+	60
		Spreek- en gesprekkencircuit	11 Voer een discussie	vanaf B1	++	62
		Spreek- en gesprekkencircuit	12 Actualiteiten bekijken en bespreken	vanaf B2	++	64
		Taaldorp	Het taaldorp	vanaf A2	++++	66
		Rollenspel	1 Vakantiesituaties	vanaf A2	+++	70
		Rollenspel	2 Extreme sporten	vanaf A2	+++	72
		Rollenspel	3 Een soapscène	vanaf eind A2	++	74
	Large		Taak 1 Wat doe ik in mijn vrije tijd?	vanaf A2	++++	76
			Taak 2 Mijn leven over tien jaar	vanaf B1	++++	78

2 Differentiatie bij schrijfvaardigheid	Small		1 Autobiografie	vanaf A2	+	84
			2 Schrijf een tweet of whatsapp	vanaf A2	+	86
			3 Rondschrijven	vanaf A2	+	88
			4 Eén woord!	vanaf A2	+	90
			5 Mijn leven op school	vanaf A2	+	92
			6 Stap in het leven van ...	vanaf A2	+	94
			7a Verhalen bij beelden	vanaf A2	+++	96
			7b Verhalen bij bewegende beelden	vanaf A2	+++	98
			8 Nakijkcarrousel	vanaf A2	++	100
	Medium	Schrijfcircuit	1 Gedicht, lied of rap	vanaf A2	++	104
		Schrijfcircuit	2 Een variant op een bekend spel	vanaf eind B1	+	106
		Schrijfcircuit	3 Bespreek een website	vanaf B1	++	108
		Schrijfcircuit	4 Opleiding of baantje in het buitenland	vanaf B1	+	110
		Schrijfcircuit	5 Een (vreemd) voorwerp	vanaf A2	++	112
		Scenario	Schrijf een scenario	vanaf A2	++++	114
		Weblog	Maak een weblog	vanaf A2	++	116
	Large		Taak 1 Maak een (jeugd)journaal	vanaf A2/B1	++	118
			Taak 2 Haal (buitenlandse) jongeren naar onze stad	vanaf eind A2	+++	120
3 Differentiatie bij kijk- en luistervaardigheid	Small		1 Reclamespots met en zonder beeld	vanaf A1	++	126
			2 Een (jeugd)journaalitem	vanaf A2	+++	128
			3 Beluister en bekijk een popsong of rap	vanaf A2	++	130
			4 Een interview	vanaf A2	+++	132
			5 Omroepberichten	vanaf A1	++	134
			6 Conference	vanaf B2	+++	136
			7 Filmtrailer	vanaf A2	++	138
			8 De Cito-toets	vanaf A2	+	140
	Medium	Kijk- en luistercircuit	Het kijk- en luistercircuit			142
		Oefenen met kijk- en luisterstrategieën	1 Check in tweetallen	vanaf A2	++	144
		Oefenen met kijk- en luisterstrategieën	2 De placemat	vanaf A2	++	146
		Oefenen met kijk- en luisterstrategieën	3 Woordspin	vanaf A2	++	148
		Oefenen met kijk- en luisterstrategieën	4 Denken, delen, uitwisselen	vanaf A2	++	150
	Large		Taak 1 Hoe kijk en luister je? Maak een kijk- en luisterrapport van jezelf	vanaf A2	+	152
			Taak 2 Speelfilm	vanaf eind B1	+++	154
			Taak 3 Maak een muziekprogramma	vanaf B1	+++	156

4 Differentiatie bij leesvaardigheid	Small	Mesten	1 De sandwich leesvaardigheid	vanaf begin A1	++	164
		Mesten	2 Verknipte tekst	vanaf A2	+++	166
		Mesten	3 Signaalwoorden plaatsen	vanaf A2	++	168
		Mesten	4 Lezen met een placemat	vanaf A2	+	170
		Mesten	5 Hardop denken en samen lezen	vanaf eind A1	+	172
		Meten	1 De sandwich leesvaardigheid bij een examentekst	vanaf eind A2	++	174
		Meten	2 Welke woorden zoek je op in het woordenboek?	vanaf eind A2	+	176
		Meten	3 Examenvragen vertalen	vanaf eind A2	+	178
		Meten	4 Kruip in de huid van het Cito	vanaf B1	+	180
		Meten	5 Een gatentekst maken	vanaf B1	++	182
	Medium		Vragen bedenken voor een ander groepje	vanaf A2	++	184
		Oefenen met leesstrategieën	1 Leesstrategieën met verschillende teksten	vanaf A2	++++	186
			2 Leesstrategieën met telkens dezelfde tekst	vanaf A2	+++	188
			3 Welke leesstrategie is het meest geschikt?	vanaf A2	++++	190
		Tekstencircuit voor mesten	1 Verdeel de vragen bij een tekst	vanaf A2	+	194
			2 Raad de betekenissen van de onderstreepte woorden	vanaf A2	+	196
			3 Van tussenkopje tot tweet	vanaf A2	+	198
		Tekstencircuit voor meten	1a Memory (voor mvt)	vanaf eind A2	++++	200
			1b Vragen koppelen (voor NT2)	vanaf eind A2	++++	202
			2 Open vragen	vanaf A2	+	204
			3 Correctiemodel bij een examentekst	vanaf B1	++	206
	Large		Taak 1 De krant in de klas	vanaf A2	++++	208
			Taak 2 Het fictie- en literatuircircuit: oriëntatie-opdracht	vanaf A2	+	210
		Fictiecircuit	1 Stripverhaal	vanaf A2	++	212
			2 Kenmerken tekenen of beschrijven	vanaf A2	++	214
			3 In eigen woorden	vanaf A2	+++	216
			4 Quizvragen	vanaf A2	+++	218
			5 Reclamespotje	vanaf A2	+++	220
		Literatuircircuit	1 Een recensie	vanaf B1	+++	222
			2 Storyboard	vanaf B1	+++	224
			3 Literatuurgeschiedenis	vanaf B1	+++	226
			4 Literair discussiëren	vanaf B1	+	228

5 Differentiatie bij de ondersteunende vaardigheden: woordvererving en grammatica	Woorden en grammatica	1	Woorden associëren	vanaf A2	+	236
		2	Hoe gebruik je het woordenboek?	vanaf eind A1	++	238
		3	Drie cirkels	vanaf A2	+	240
		4	In levenden lijve	vanaf A1	++	242
		5	Sterke werkwoorden	vanaf A2	+	244
		6	Leerlingen verzorgen de uitleg van een grammatica-onderdeel	vanaf B1	+	246
		7	'Flipping the classroom' met grammatica	vanaf B1	++	248
		8	Vertaalmachine	vanaf A2	++	250
		9	Het vragenkaartje	vanaf A2	+	252
	Taalfitnessen	1	Rangschikken om te memoriseren	vanaf begin A1	+	254
		2	Niet-Vergeten-Top-Tien	vanaf A1	+	256
		3	Woordkaartjes met ezelsbruggetjes	vanaf A1	+	258
		4	Ritme en gebaar	vanaf A1	+	260
		5	Woorden met meerdere betekenissen	vanaf A2	++	262

Inleiding

Taalleerders kunnen er veel baat bij hebben om op hun eigen niveau, manier en tempo te werken, maar docenten vinden het lastig om hieraan vorm te geven in hun lessen en de klassieke lesmethodes zijn daar vaak niet op afgestemd.

Wij geven geregeld trainingen op het gebied van didactiek aan talendocenten in het voortgezet onderwijs, het mbo en het hbo. Vooraf spreken we dan vaak met leerlingen, cursisten of studenten (Keijzer & Verheggen, 2011). Uit die gesprekken komen de volgende wensen naar voren als het gaat om maatwerk:

- Ik wil geregeld merken dat ik vooruitga en ik wil dat mijn vooruitgang gezien wordt door de docent.
- Ik wil van de docent horen wat ik kan doen om beter te worden.
- Ik wil veel meer op mijn eigen niveau en op mijn eigen manier praktisch oefenen met de taal.
- Ik wil dat de stof op meerdere manieren uitgelegd en aangeboden wordt, niet alleen verteld.
- Ik wil de stof op meerdere manieren kunnen verwerken (en niet alleen die saaie invuloefeningen en vragen maken!).
- Ik wil vooral de taal leren spreken en niet alleen maar grammatica doen.
- Er moet iets te kiezen zijn en ook ruimte zijn voor wat ik zelf leuk vind.
- Ik wil geen extra opdrachten doen als ik sneller ben dan mijn klasgenoten.
- De docent moet zelf de taal gebruiken en daarbij wel rekening houden met ons niveau.

Differentiëren staat op de agenda van veel scholen. Het is een complexe vaardigheid: in het voortgezet onderwijs merken we dat veel talendocenten het moeilijk vinden om recht te doen aan verschillen in de lessen. Maar hoe houd je in de praktijk rekening met verschillen, in een klas met dertig leerlingen op het vo of in een groep cursisten met verschillende achtergronden die leren voor hun staatsexamen NT2? De vraag naar manieren om te differentiëren is zeer groot: uit een in 2014 gehouden enquête van SLO onder 497 docenten moderne vreemde talen was differentiëren het meest genoemde thema waar docenten in wensen te worden nageschoold (Fasoglio, De Jong, Pennewaard, Trimbos & Tuin, 2015).

Wij denken dat je met kleine oplossingen tegemoet kunt komen aan de verschillende leerbehoeften van leerlingen. Dit inspiratie- en praktijkboek bevat een groot aantal opdrachten die je helpen om met kleine, eenvoudige ingrepen grote effecten te bereiken: door te zorgen dat leerlingen zelf kunnen kiezen op welke manier, op welk niveau en in welk tempo ze de opdracht uitvoeren. De opdrachten in dit boek bieden volop mogelijkheid voor leerlingen en cursisten om samen te werken én op hun eigen niveau de taal te leren.

Wat is differentiëren?

De termen 'differentiatie', 'maatwerk', 'recht doen aan verschillen' en 'gepersonaliseerd leren' worden vaak door elkaar gebruikt. Wij hebben het in dit boek over differentiatie in de betekenis van *rekening houden met en ruimte geven aan verschillen*. Bij

differentiëren is het uitgangspunt niet dat je elke individuele leerling op zijn of haar niveau kunt bedienen, zoals de bedoeling is bij gepersonaliseerd leren, maar wel dat je op meerdere manieren rekening houdt met verschillende groepjes leerlingen in de klas. In dit boek hebben we de differentiatiemogelijkheden ingedeeld in vijf categorieën: niveau, tempo, inhoud en interesse, leervoorkeuren en begeleiding door de docent.

- *Rekening houden met verschillen* betekent voor ons dat de docent sturend is in het aanbieden van verschillende opdrachten.
- *Ruimte geven aan verschillen* betekent dat de leerling zelf kan kiezen uit verschillende opdrachten.

Hoe kun je differentiëren?

Taalleerders geven aan dat ze graag op een praktische manier willen oefenen met de taal, zodat ze deze leren spreken en niet alleen maar de grammatica leren begrijpen. Ze willen graag dat de stof op verschillende manieren wordt uitgelegd en dat ze vanuit verschillende invalshoeken met de stof aan de slag kunnen gaan. De docent moet zelf de doeltaal spreken in de les en snellere leerlingen willen geen 'extra' opdrachten doen. Al deze aandachtspunten horen bij differentiëren. Hierna lichten we toe welke mogelijkheden en middelen er zijn om aan deze wensen tegemoet te komen.

- **Taal leren is taal gebruiken**

Leerlingen krijgen taalonderwijs om de taal in de praktijk te leren gebruiken. Het is belangrijk om tijdens de lessen het principe dat taal leren *in* de doeltaal en niet *over* de doeltaal gaat waar te maken. Als docent ben je een rijke bron voor leerlingen als het gaat om communicatie in de doeltaal (Kwakernaak, 2015). Het is hierbij van belang om de communicatie aan te passen aan het niveau van de leerlingen, zodat iedereen begrijpt wat er gezegd wordt. In de klassikale situatie kan de docent in de doeltaal differentiëren door op het niveau van de leerling te praten tot wie hij zich richt.

Door een taal te gebruiken, breidt de taalleerder zijn woordenschat uit en krijgt hij behoefte aan basale kennis over zinsbouw en grammatica om de taal nog beter te kunnen toepassen. Woordenschat, zinsbouw en grammatica zijn dus geen doel op zich, maar ondersteunend voor de verschillende taalvaardigheden (Long, 1991; Skehan, 1998; Westhoff, 2006; 2007).

- **Niveau, begeleiding en leervoorkeuren**

Als docent kun je meerdere opdrachten aanbieden bij een onderwerp, waarbij de leerling in overleg kan kiezen voor opdrachten die hem optimaal helpen bij het leren. Concreet betekent dit bijvoorbeeld dat sterkere leerlingen geen *extra* opdrachten krijgen maar in plaats daarvan een complexere variant van de opdracht doen en andersom, dat leerlingen die minder goed kunnen meekomen een eenvoudige variant van de opdracht doen. Het kan ook betekenen dat sommige leerlingen minder opdrachten hoeven te doen dan andere leerlingen.

Je kunt ook differentiëren in de mate van begeleiding: sommige leerlingen kunnen volstaan met een korte uitleg en gaan zelfstandig aan de slag, andere hebben meer instructie en intensievere begeleiding nodig. Dit sluit bij de theorie van Vygotsky

(1986) aan: het gaat erom zo goed mogelijk de *zone van naaste ontwikkeling* bij elke leerling op te zoeken. Dat wil zeggen: nét meer uitdaging bieden dan wat de leerling al zelfstandig kan.

Ook de theorie van meervoudige intelligentie van Gardner (1983, 1993) is van belang: het gaat erom zo goed mogelijk bij de leervoorkeuren van de leerlingen aan te sluiten. Gardner onderscheidt een aantal verschillende leervoorkeuren, zoals de taalkundige, visuele, muzikale en logische gerichtheid. Ook de gerichtheid op samen of juist liever alleen werken hoort daarbij (Van Gils, 2004; Ebbens & Van Ettehoven, 2013). Zo kunnen sommige leerlingen bijvoorbeeld een auditieve verwerkingsopdracht krijgen en andere een visuele opdracht.

■ **Feedback, beoordelen en toetsen**

Feedback op maat is heel belangrijk om leerlingen gemotiveerd te houden om te leren. Algemene feedback komt namelijk niet binnen en wordt door veel leerlingen niet begrepen (Marzano, Pickering & Pollock, 2001). We maken een duidelijk onderscheid tussen:

- het geven van *feedback* (het terugkijken op een gedane opdracht of taak) en *feedforward* (het geven van aanbevelingen voor een vervolgoopdracht/-taak) (Hattie, 2008). *Gerichte* feedback en feedforward gaat over een bepaald aspect van een opdracht, bijvoorbeeld: de uitspraak of de zinsbouw bij een spreekopdracht. *Effectieve* feedback en feedforward vindt plaats als blijkt dat de leerling daaraan concrete aanwijzingen ontleent om een opdracht de volgende keer beter te doen;
- het beoordelen van een opdracht ten opzichte van de vorige opdracht (dit heet *formatief toetsen*), bijvoorbeeld aan de hand van rubrics. Een rubric is een eenvoudig model waarmee de leerling en de docent de vorderingen op het gebied van een deelvaardigheid zichtbaar kunnen maken. In de bijlagen op de website bij dit boek staan bij een aantal hoofdstukken voorbeelden van rubrics;
- het beoordelen van een opdracht om het resultaat te meten ten opzichte van de rest van de groep respectievelijk de eindtermen van bijvoorbeeld het eind- of staatsexamen (dit heet *summatief toetsen*).

Bij de eerste twee vormen (het geven van feedback en feedforward en het formatief toetsen) is differentiatie mogelijk, omdat elke leerling op zijn persoonlijke vorderingen wordt beoordeeld; hier spelen hoogstens diagnostische cijfers een rol. Bij summatief toetsen gaat het om het bepalen van een (rapport)cijfer. Hier is differentiatie mogelijk in tempo, bijvoorbeeld in het moment van afname of de duur van de toets, en in de vorm waarin de toets gegoten wordt. Wordt het een mondelinge of schriftelijke toets? Maken de leerlingen een filmpje of geven ze een livepresentatie?

■ **Individueel, in groepjes of klassikaal?**

Als leerlingen samenwerken is leergedruis onontkoombaar. Bij navraag blijken leerlingen daar zelf minder last van te hebben dan hun docenten. Je kunt minder controle uitoefenen wanneer leerlingen in groepjes werken, maar als de opdrachten voor de leerlingen aansprekend zijn en genoeg keuzes bieden, is die controle ook veel minder nodig.

Opdrachten waarbij leerlingen in tweetallen werken zijn mogelijk bij elke klassenopstelling. Als leerlingen samenwerken, bijvoorbeeld in de circuitvorm (zie de uitleg 'Werken met een circuit' verderop in deze inleiding), zitten ze altijd met de gezichten naar elkaar toe.

Als het eindproduct van een opdracht of taalkaak een presentatie is, hoeft die niet altijd klassikaal gedaan te worden. De carrouselvorm is ook zeer geschikt: groepje A presenteert aan groepje B, groepje C aan groepje D, daarna presenteert B aan A, enzovoort.

- **Homogeen of heterogeen werken?**

Een mogelijkheid om te differentiëren is het werken met homogene of heterogene groepjes, afhankelijk van het type opdracht en het doel van de opdracht. Bij spreekopdrachten is het bijvoorbeeld voor leerlingen die nog weinig spreekdurf hebben veel veiliger om in homogene groepjes te werken. Voor leerlingen die meer aankunnen is het uitdagender om met leerlingen van hetzelfde niveau te werken. In het algemeen is het belangrijk om geregeld homogeen te werken, juist vanwege het gevoel van veiligheid.

Het doel van werken in heterogene groepjes is dat de leerlingen met een lager niveau leren van de leerlingen met een hoger niveau en de leerlingen met een hoger niveau op hun beurt leren van het uitleggen aan de leerlingen met een lager niveau. In het algemeen moeten er niet te grote niveauverschillen zijn binnen een groepje.

De leerlingen kunnen deze groepjes zelf samenstellen, jij kunt het ook doen. Dit vooronderstelt dat jij en de leerlingen al een beeld hebben van hun niveau. Door in het begin een aantal korte opdrachten te doen en daar rubrics naast te leggen, worden die niveauverschillen al snel duidelijk.

- **Het eigen woordenschrift**

Om leerlingen de kans te geven op hun eigen manier hun woordenschat op te bouwen, is keuzevrijheid belangrijk. Vaak wordt in de Volledige Instructie bij de categorie 'Klaar' aangegeven dat de leerlingen hun 'eigen woordenschrift' moeten bijwerken met nieuw geleerde, zelfgekozen, woorden en 'chunks'. Dit woordenschrift kan een echt schrift zijn of een digitaal document.

Onder chunks verstaan we, in navolging van Westhoff (2006; 2007), kant-en-klare woordgroepen die grammaticaal ingewikkeld te analyseren zijn, maar die als geheel in ons geheugen opgeslagen worden. Daarbij gaat het enerzijds om complete taaluitingen zoals 'Guten Tag', 'Je vous en prie', 'I wish I knew' en 'Por favor'. Anderzijds om uitdrukkingen zoals 'Ich wüßte gern, ...'; 'Sauriez-vous me dire, ...'; '... is believed to have been ...' of 'Como si fuera', die weer gecombineerd kunnen worden met andere chunks.

Zelfs op lagere ERK-niveaus (Europees Referentiekader) kunnen leerlingen zelf een woordenschrift aanleggen of woorden invoeren in www.wrts.nl, zodat zij de woorden leren die voor hun persoonlijke woordverwervingsproces relevant zijn. Dit schrift of deze lijst kan naast bestaande woordenlijsten, bijvoorbeeld uit de lesmethode, gebruikt worden.

- **De modelrol**

In de differentiatiemogelijkheden is geregeld sprake van de docent in de 'modelrol'. Wanneer een docent een opdracht als model voordoet, is hij niet bezig met uitleg of instructie, maar verplaatst hij zich in de rol van de ideale spreker, schrijver, kijker, luisteraar of lezer in de doeltaal en doet hardop zijn eigen denkproces voor aan de leerlingen.

Indeling en gebruik van dit boek

In dit boek komen in vijf hoofdstukken de verschillende taalvaardigheden aan bod: spreek- en gespreksvaardigheid in hoofdstuk 1, schrijfvaardigheid in hoofdstuk 2, kijk- en luistervaardigheid in hoofdstuk 3, leesvaardigheid in hoofdstuk 4 en de ondersteunende vaardigheden woordenschat en grammatica in hoofdstuk 5.

De meeste opdrachten beperken zich niet tot één taalvaardigheid. We gaan ervan uit dat een taalvaardigheid bijna nooit op zichzelf staat, maar gekoppeld is aan een of meerdere andere taalvaardigheden, net zoals in het echte leven. Een voorbeeld: leerlingen moeten op B1-niveau een artikeltje of blog schrijven over een feestdag naar keuze in het land van de doeltaal. Daarvoor moeten zij ter voorbereiding eerst een paar bronnen gelezen of beelden bekeken hebben over dat thema.

■ Small, medium en large

We hebben de opdrachten ingedeeld in drie vormen van differentiëren: *small*, *medium* en *large*, afhankelijk van de complexiteit van een taaltaak, de benodigde voorbereidings- en/of lestijd en van de mate van ondersteuning en begeleiding. Per hoofdstuk is er eerst een selectie met small opdrachten, daarna volgen de medium opdrachten en daarna de large opdrachten.

Gedifferentieerd werken is zeker voor minder ervaren docenten een manier van lesgeven die veel voorbereidingstijd vraagt. Met de indeling small, medium en large kun je zelf bepalen in welke mate je wilt en/of kunt differentiëren.

S

Small

De opdrachten om small te differentiëren kunnen bijvoorbeeld gebruikt worden als starter of afsluiting van een les. Alle leerlingen zijn dan met dezelfde opdracht bezig en de opdracht duurt relatief kort, maar binnen de opdracht kan gedifferentieerd worden doordat de leerlingen bepaalde keuzes worden aangeboden. Deze opdrachten kunnen ook worden ingezet als onderdeel van een circuit of taaltaak (medium of large differentiëren).

M

Medium

In de medium lesopzet voeren leerlingen tegelijkertijd verschillende opdrachten uit, bijvoorbeeld in de vorm van een circuit of een taaldorp. De leerlingen kiezen hier met welke activiteit zij aan de slag gaan, al dan niet in overleg met jou. Alle Volledige Instructies die bij small differentiëren aan de orde gekomen zijn, kunnen onderdeel van een circuit zijn. Bij medium differentiëren geven we nog een aantal andere voorbeelden, die op hun beurt ook afzonderlijk voor small differentiëren gebruikt kunnen worden.

Werken met een circuit bij alle taalvaardigheden

Een circuit bestaat uit een aantal opdrachten rond een of meerdere taalvaardigheden, die worden verdeeld over verschillende 'hoeken' in het lokaal. Om duidelijke hoeken in het lokaal te creëren, staan de tafels in het lokaal zodanig opgesteld dat leerlingen elkaar bij het samenwerken kunnen aankijken en betrokken kunnen zijn bij hun eigen groepje, knie aan knie en oog in oog. De opdrachten in de verschillende hoeken worden uitgevoerd in twee- tot viertallen, al naargelang de inhoud van de opdracht. In het geval van een opdracht op een laptop of iPad kunnen het ook individuele opdrachten zijn.

Het is handig om elke opdracht in tweevoud in een envelop beschikbaar te hebben. Zo kunnen twee groepjes leerlingen tegelijkertijd met dezelfde opdracht in een hoek aan het werk zijn.

De kracht van een circuit ligt in het feit dat leerlingen van het totale aantal opdrachten dat beschikbaar is niet alle opdrachten hoeven te doen en dat ze zelf een keuze kunnen maken. Zo kunnen zij opdrachten kiezen die ervoor zorgen dat ze vooruitgang boeken bij bijvoorbeeld het spreken en gesprekken voeren.

Door een circuit te gebruiken voor het oefenen van de verschillende taalvaardigheden, heb je als docent een optimale kans om medium te differentiëren in de les.

Leerlingen werken en oefenen zelfstandig:

- De leerlingen werken gedurende meerdere lessen aan de circuitopdrachten, in verschillende 'hoeken'.
- Ze werken zo veel mogelijk volgens een zelf gemaakte planning.
- Ze houden zelf de voortgang in de gaten, waar nodig/gewenst in samenspraak met jou.
- Ze geven elkaar feedback op aanpak, samenwerking en vanaf A2 ook op niveau.
- Ze houden met aantekeningen op een aftekenkaart hun voortgang bij.

Leerlingen werken samen:

- De leerlingen werken bij de opdrachten soms alleen, maar meestal samen met klasgenoten.
- De opdrachten zijn zo geformuleerd dat de leerlingen elkaar nodig hebben bij het goed afronden ervan.

Large

Bij large differentiëren is er sprake van grotere taaltaken, waarin meerdere vaardigheden al dan niet geïntegreerd aan bod komen. Een ander kenmerk van een grotere taalkaak is het open karakter ervan. De leerlingen hebben hier meer keuzes, bijvoorbeeld in de opdrachten die ze doen en in de vorm van het eindproduct.

In lesmethodes staat aan het eind van een hoofdstuk vaak een eindopdracht waarin alles wat aan de orde geweest is samenkomt. In de praktijk komen docenten vaak aan die eindopdracht niet toe, omdat alle lestijd is gestoken in het maken van deel oefeningen die op de eindopdracht zouden moeten voorbereiden.

De oplossing voor dit probleem is: *draai de boel eens om!* Begin vanuit de eindopdracht en bekijk welke oefeningen in het hoofdstuk naar die eindopdracht toe werken. Lang niet alle leerlingen zullen alle oefeningen uit een werkboek hoeven te maken om de eindopdracht te kunnen uitvoeren. Een aantal leerlingen heeft misschien heel andere oefening nodig of bedenkt zelf waar ze mee kunnen oefenen (Verheggen, 2010).

Duidelijke criteria zorgen ervoor dat de taak diepgang krijgt: leerlingen moeten van tevoren goed weten wat er van hen verwacht wordt op het ERK-niveau van de opdracht en aan welke eisen hun presentatie moet voldoen (Nederlandse Taalunie, 2001). Naarmate leerlingen zelf meer ervaring opdoen met het begrijpen en hanteren van rubrics, zijn ze beter in staat om hun eigen prestaties en die van medeleerlingen op waarde te schatten. Zo kunnen zij een aandeel krijgen in de beoordeling en ook beter hun eigen vorderingen bijhouden.

Zorg dat leerlingen een duidelijk beeld krijgen van de taak, door hen zich met hulpbronnen in de doeltaal te laten oriënteren op het thema van de taak, bijvoorbeeld via internet, de lesmethode of een jongerentijdschrift.

Ook de mate van ondersteuning door de docent kan enorm variëren: sommige leerlingen hebben behoefte aan veel uitleg, andere willen zelf op onderzoek uit en vragen hints of feedback van hun docent als ze er zelf niet uitkomen.

Binnen een grotere taalkaak heeft een leerling op verschillende momenten keuzes in hoe hij zijn route samenstelt op weg naar voltooiing van de hele taak. Daarin liggen de kansen om large te differentiëren.

Als je met grotere taaltaken gaat werken en leerlingen meer keuzes biedt, zijn leerlingen ook op verschillende tijdstippen klaar om te presenteren. Daarvan kun je gebruikmaken door de eindpresentaties op verschillende tijdstippen te laten doen, bijvoorbeeld in een hoek van het lokaal of op de gang. Leerlingen tekenen bij jou in op welk moment ze de presentatie willen houden. De rest van de groep is ondertussen aan het werk met verschillende deelopdrachten.

Volledige Instructie

Om ervoor te zorgen dat zowel de leerlingen als jij overzicht houden van waar iedereen mee bezig is en aan welke eisen de leerlingen moeten voldoen, is een goede structuur van groot belang. Daarom zijn alle opdrachten in dit boek opgezet volgens het model van Volledige Instructie (Ettekoen & van Oort, 2010; Ebbens & Ettekoen, 2005): hierin wordt aandacht besteed aan het waarom, hoe en wat van een opdracht, aan de tijd die eraan besteed kan worden en aan de manier waarop de opdracht wordt afgerond. In dit boek is de Volledige Instructie gericht op jou als docent, in de praktijk is deze makkelijk om te zetten tot instructie voor de leerlingen. Het model van Volledige Instructie ziet er als volgt uit:

Doel	Met welk doel doen we deze opdracht?
Actie	Wat houdt de opdracht in? Welke voorbereiding is nodig?
Aanpak	Wat wordt de werkwijze/werkvorm?
Hulp	Bij wie of wat kan de leerling hulp krijgen?
Tijd	Hoeveel tijd is er nodig/beschikbaar?
Opbrengst	Wat gaan we ermee doen? Wat doet de leerling met de uitkomst?
Klaar	Wat gaat de leerling doen als hij klaar is?

Bij elke Volledige Instructie geven wij een aantal differentiatiemogelijkheden op de eerdergenoemde vijf punten: niveau, tempo, inhoud en interesse, leervoorkeuren en mate van begeleiding door de docent. De differentiatiemogelijkheden worden gegeven in de vorm van een checklist, zodat je zelf kan bepalen op welke manieren er zal worden gedifferentieerd. Jij kunt de keuze maken voor een bepaald differentiatieaspect: bijvoorbeeld alleen differentiatie op niveau of op begeleiding.

Gebruik van dit boek in de les

Dit boek kan op verschillende manieren worden ingezet in de les, bijvoorbeeld als inspiratiebron naast de gebruikte lesmethode. De opdrachten uit de lesmethode kunnen dan vervangen worden door opdrachten uit dit boek of de opdrachten uit dit boek kunnen ter aanvulling of verdieping dienen. Ook kunnen de differentiatiemogelijkheden van de verschillende opdrachten in dit boek ingezet worden bij opdrachten uit de lesmethode. De lesmethode kan daarbij aanvullend ingezet worden voor de leesteksten, de woordenlijsten en de gerichte woordenschat- en grammatica-oefeningen. Wanneer de lesmethode niet de leidraad van de lessen is, kun je met behulp van de opdrachten uit het boek per taalvaardigheid een leerlijn voor een heel schooljaar uitzetten of een volledige cursus inrichten.

Mvt en NT2

Dit boek is zowel bedoeld voor gebruik in lessen mvt als in lessen NT2. We gebruiken de aanduiding 'leerlingen', maar hiervoor kan ook 'cursisten' of 'studenten' worden gelezen, net zoals overal waar 'hij' staat ook 'zij' kan worden gelezen. Dit geldt ook voor het gebruik van 'klas' of 'groep', voor 'jongens/meisjes' of 'mannen/vrouwen' en voor 'jongeren', waarbij voor NT2 ook 'mensen' kan worden gelezen, omdat voor NT2-cursisten leeftijd van minder belang is. Het is in de opdrachten vaak lastig om in taalgebruik recht te doen aan deze mogelijkheden.

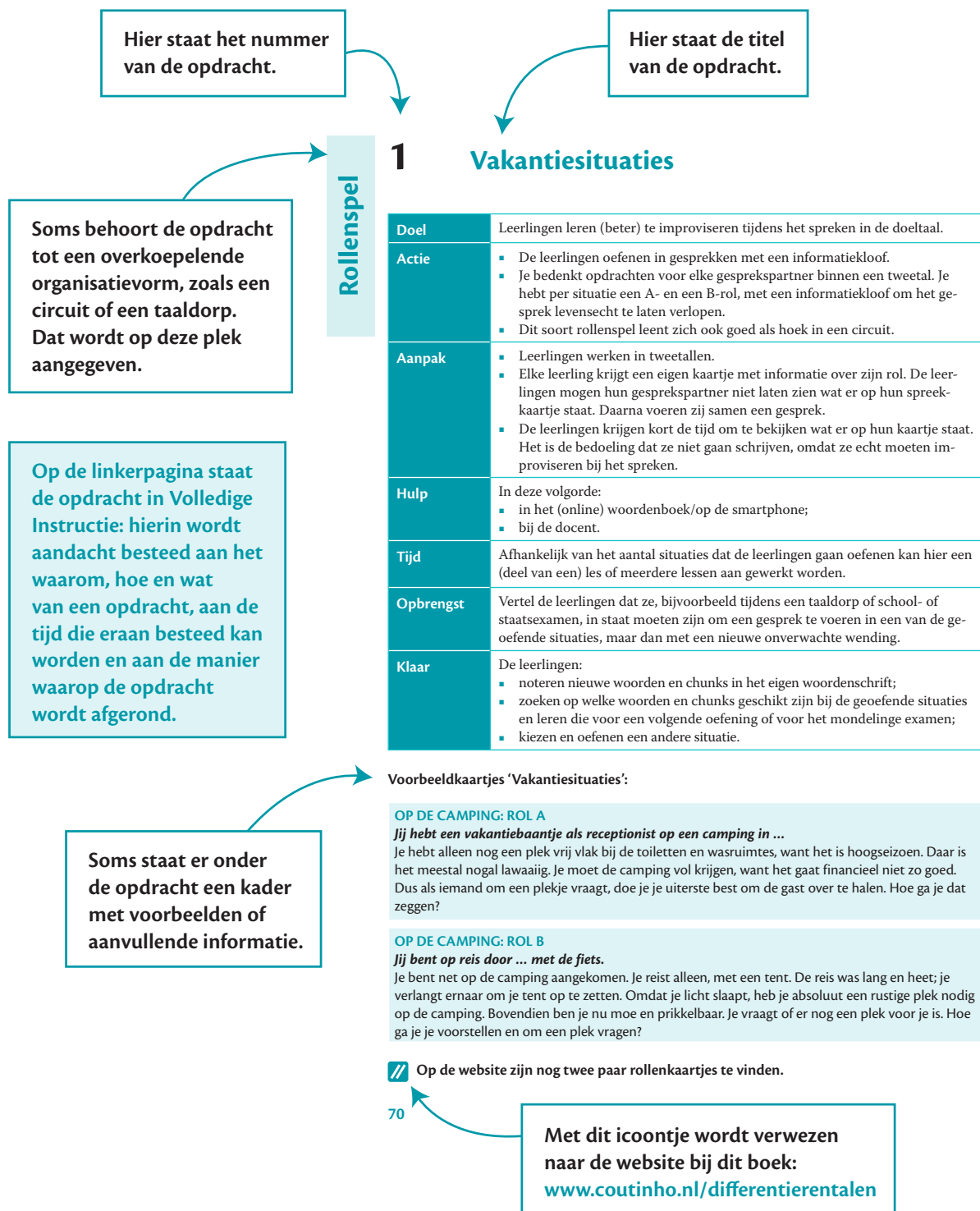
Online studiemateriaal

www.coutinho.nl/differentierentalen

Bij dit boek hoort een website met studiemateriaal. Hierop vind je voorbeelden, suggesties en bij de opdrachten, voorbeelden van rubrics, aftekenkaarten, informatie over ERK-niveaus en reflectieformulieren. Deze bijlagen dienen ter inspiratie en bieden geen volledige aanvulling op het boek: niet overal waarbij je bijvoorbeeld een rubric of aftekenkaart zou kunnen inzetten, is er een uitgewerkt.

In de opdrachten wordt verwezen naar de website met het volgende icoontje: .

Leeswijzer in beeld

Hier staat het
hoofdstuknummer.

1

DIFFERENTIATIEMOGELIJKHEDEN

Niveau

- ☐ Ik heb eenvoudige rollen beschikbaar met een kleine informatiekloof.
- ☐ Ik heb rollen met een grotere informatiekloof.
- ☐ Leerlingen die goede vorderingen maken mogen meer gaan improviseren.
- ☐ Leerlingen die moeite hebben met het niveau mogen hun rol langer voorbereiden.
- ☐ Het spelen van de rollenspelen gebeurt alleen klassikaal.
- ☐ Het spelen gebeurt eerst klassikaal en daarna gaan de groepjes zelf aan de slag.

Tempo

- ☐ Om het improviseren te bevorderen, krijgen leerlingen niet al te veel voorbereidingstijd.
- ☐ De leerlingen bepalen zelf hoeveel tijd ze nodig hebben voor het spelen van het rollenspel.
- ☐ Ik stel een minimaal aantal rondes vast waarin door de groepjes gespeeld wordt.

Inhoud en interesse

- ☐ Ik heb de inhoud van het rollenspel aangepast aan het thema van de lessen.
- ☐ Leerlingen mogen aan de hand van het thema zelf een situatie bedenken die door een ander tweetal of groepje uitgespeeld gaat worden.
- ☐ Leerlingen mogen kiezen uit heel diverse situaties.

Leervoorkeuren

- ☐ In de situaties is rekening gehouden met voorkeuren voor muziek, dans, sport, et cetera.

Begeleiding

- ☐ Ik doe één of twee keer voor hoe een rollenspel gaat.
- ☐ Leerlingen die dat willen, doen een rollenspel voor de groep.
- ☐ De andere leerlingen krijgen een observatie-opdracht en geven daarna feedback.
- ☐ De andere leerlingen mogen vrijwillig inspringen als een speler vastloopt.
- ☐ Ik wijs leerlingen aan die inspringen als een speler vastloopt.
- ☐ Ik doe samen met leerlingen een rollenspel voor.
- ☐ Ik daag leerlingen die goede vorderingen maken uit om meer te gaan improviseren (ook al zal het spreken nog niet correct zijn).
- ☐ Leerlingen die niet makkelijk voor de groep spreken mogen in het begin observeren.
- ☐ Na afloop van het spelen in groepjes selecteer ik een groepje om klassikaal te presenteren.
- ☐ Na afloop van het spelen in groepjes mag een groepje kiezen of het klassikaal wil presenteren.
- ☐ Bij de nabespreking zet ik de kenmerken van een goed rollenspel op het gebied van spreken, luisteren en improviseren nog eens op een rijtje.
- ☐ Bij de nabespreking verzamelen de leerlingen zelf kenmerken van een goed rollenspel op het gebied van spreken, luisteren en improviseren.

Spreek- en gespreksvaardigheid

Hier staat de
taalvaardigheid
waarmee in dit
hoofdstuk
wordt geoefend.

Op de rechterpagina staan
differentiatiemogelijkheden op
vijf punten: niveau, tempo,
inhoud en interesse, leer-
voorkeuren en mate van
begeleiding door de docent.
Deze mogelijkheden worden
gegeven in de vorm van een
checklist, zodat je zelf kunt
bepalen op welke manier er
zal worden gedifferentieerd.

Onder aan de rechterpagina staan icoontjes.
Hierop is aangegeven voor welk ERK-niveau
de opdracht geschikt is, hoeveel voorbereidingstijd
de docent nodig heeft, variërend van + (weinig)
tot ++++ (heel veel), en of de opdracht geschikt
is om small (S), medium (M) of large (L) te
differentiëren.

1

Differentiatie bij spreek- en gespreksvaardigheid

Inleiding

Veel docenten vinden spreken met een groep van dertig leerlingen moeilijk te organiseren. Je kunt niet alles overzien en weet niet zeker of alle leerlingen wel in de doeltaal aan het praten zijn (Keijzer, Perry, Rose & Verheggen, 2009). Een goede organisatie en een motiverende opdracht kunnen ervoor zorgen dat de leerlingen wel degelijk spreken in de doeltaal.

In het ERK worden spreek- en gespreksvaardigheid als twee aparte vaardigheden behandeld. Wij hebben ervoor gekozen om ze samen te behandelen: de opdrachten in dit hoofdstuk bevatten vaak aspecten van zowel spreken als gesprekken voeren.

Op de website is een overzicht van de criteria spreekvaardigheid op de verschillende ERK-niveaus te vinden.

Voordat we aan de opdrachten beginnen, bespreken we eerst enkele didactische uitgangspunten en tips voor de lespraktijk.

Leerlingen spreken vaak en gevarieerd

Wanneer leerlingen vaak en op verschillende manieren oefenen met spreken en gesprekken voeren, vergroten zij hun spreekdurf. Het is heel effectief om elke les een korte spreekoefening te doen. Daarbij gaat het op de lagere ERK-niveaus om het ontwikkelen van vloeiendheid. Het materiaal waarmee de leerlingen spreken bestaat eerst uit woorden en chunks die aan elkaar gemonteerd worden. Op de hogere ERK-niveaus oefenen leerlingen steeds meer met vormcorrectheid, nauwkeurigheid en complexere zinsbouw. Hierbij komt de systematiek om de hoek kijken en wordt toepassing van de grammaticaregels belangrijk.

Leerlingen oefenen de uitspraak door veel te luisteren en te spreken

Leerlingen leren alleen spreken door veel en gevarieerd te oefenen, fouten te maken en daarvan te leren. Het gebruik van de doeltaal door jou als docent is daarom essentieel voor spreek- en gespreksvaardigheid. Als de doeltaal in het lokaal klinkt, pikken leerlingen makkelijker de correcte uitspraak op. Om de uitspraak te oefenen kan het geen kwaad om leerlingen af en toe een makkelijke tekst hardop te laten lezen, maar zorg dat de nadruk ligt op het spreken.

Sommige leerlingen durven pas te spreken als ze er zeker van zijn dat wat ze zeggen helemaal klopt. Je kunt duidelijk maken dat hier 'taal leren is taal gebruiken' van

toepassing is: de taal leren spreken kan alleen door het te doen. Fouten maken hoort daar nu eenmaal bij! Het is daarom ook van belang dat leerlingen zich zonder pen voorbereiden. Dit leidt tot authentiek spreken, waarbij schrijftaal wordt vermeden.

De taal leren spreken is een cumulatief proces

Om vooruitgang inzichtelijk te maken, kan een leerling een spreekdossier aanleggen, door van tijd tot tijd een gesprek of spreekbeurt op te nemen en te bewaren. Bij elke nieuwe opdracht formuleert hij een voornemen voor de volgende opdracht.

Leerlingen hebben keuzemogelijkheden

Om leerlingen de kans te geven zich op hun eigen manier spreek- en gespreksvaardigheid eigen te maken, is keuzevrijheid belangrijk. In de Volledige Instructies wordt telkens één variant van een opdracht beschreven. In de differentiatiemogelijkheden zijn de mogelijke keuzes aangegeven.

Feedback, beoordelen en toetsen

Zowel jij als docent als medeleerlingen kunnen feedback geven op spreek- en gespreksopdrachten. Daartoe is het handig om te werken met een rubric spreekvaardigheid (er staan enkele voorbeelden op de website bij hoofdstuk 1) , omdat daarmee kan worden bepaald of de leerling vooruitgegaan is ten opzichte van de vorige keer en of hij al op het vereiste niveau spreekt. Door vanaf het begin met rubrics te werken, leren leerlingen hun eigen niveau beter in te schatten.

Om leerlingen formatief (bijvoorbeeld met behulp van rubrics) of summatief (voor een cijfer) te beoordelen kan het volgende gedaan worden:

- tijdens de klassikale opdrachten drie tot vijf leerlingen beoordelen, zodat in de loop van een periode iedereen aan bod komt;
- tijdens elke les één of twee leerlingen kort mondeling toetsen, aan het begin of einde van de les of tijdens de zelfwerkzaamheid van andere leerlingen;
- elke leerling een spreekdossier laten aanleggen om eigen vorderingen bij te houden en voornemens te formuleren voor een volgende opdracht. Je kunt de opdrachten eventueel voorzien van het ERK-niveau waarop gewerkt is;
- leerlingen elkaar feedback en feedforward laten geven, nadat ze daarmee geoefend hebben onder jouw leiding;
- één of twee keer per jaar een taaldorp organiseren waarin de leerlingen worden beoordeeld op hun prestaties. In voorbeeld 2 van medium differentiëren in dit hoofdstuk wordt een taaldorp uitgewerkt;
- bij elke beoordelings- en toetssituatie focussen op specifieke aspecten van spreek- en gespreksvaardigheid die aandacht hebben gekregen tijdens de lessen, zodat de leerlingen beter weten waar zij aan toe zijn en gerichte feedback krijgen.

Welke opdrachten kun je vinden in dit hoofdstuk?

S

Zeven voorbeelden van **small differentiëren**

Dit hoofdstuk begint met zeven voorbeelden van spreek- en gespreksopdrachten die gebruikt kunnen worden als starter of afsluiting van een les. Je geeft alle leerlingen dezelfde opdracht, met daarbinnen een aantal keuzemogelijkheden. De opdrachten kunnen ook worden ingezet als onderdeel van de medium en large varianten.

M

Drie voorbeelden van **medium differentiëren**

In de medium lesopzet voeren leerlingen tegelijkertijd verschillende opdrachten uit. De leerlingen kiezen welke van de beschikbare opdrachten zij gaan doen, al dan niet in overleg met jou. De drie organisatievormen voor medium differentiëren in dit hoofdstuk zijn het circuit, het taaldorp en het rollenspel.

- **Het spreek- en gesprekkencircuit**

De principes van het circuit zijn uitgelegd in de algemene inleiding. In dit hoofdstuk worden twaalf opdrachten uitgewerkt die onderdeel van het circuit kunnen vormen. Het circuit kan worden uitgebreid door ook de small opdrachten uit dit hoofdstuk in te zetten. Andersom kunnen de circuitopdrachten ook afzonderlijk als small opdrachten worden gebruikt.

- **Het taaldorp**

In een taaldorp worden reële situaties in een buitenlandse stad nagebootst in een lokaal, mediatheek, aula of gymzaal. Er zijn bijvoorbeeld een winkel, een postkantoor, een restaurant, een politiebureau en een informatiecentrum voor toeristen ingericht. Leerlingen krijgen een aftekenkaart mee waarop opdrachten staan voor de verschillende situaties. Een voorbeeld: 'Je tas is gestolen en je doet aangifte bij de politie.' Het taaldorp kan worden uitgebreid door small opdrachten in te zetten. Andersom kunnen de opdrachten voor het taaldorp ook afzonderlijk als small opdrachten worden ingezet.

- **Het rollenspel**

De meeste lesmethodes bevatten oefeningen met eenvoudige dialogen waarin geoefend kan worden met taalfuncties die in een bepaald hoofdstuk zijn aangeboden. Daarbij gaat het meestal om eenvoudig informatie uitwisselen, met zinsstructuren in dialoogjes als:

- A 'Can you tell me what your hobbies are?'
- B 'I like skating, jogging and singing.'

Het rollenspel is een interessantere manier om leerlingen op speelse wijze te laten oefenen met bepaalde taalfuncties. De opbouw is van eenvoudige naar complexere situaties, die afkomstig kunnen zijn uit het dagelijks leven of uit zelf verzonden situaties.

Het achterliggende doel is om leerlingen:

- los te maken van de bestaande patronen in de les;
- levensecht te leren spreken;

- vrijer te leren spreken en voor elkaar op te treden tijdens de les;
- ‘compenserende strategieën’ te leren hanteren: als ze niet op een woord kunnen komen, moeten ze zich redden door het te omschrijven.

Zorg dat bij een rollenspel sprake is van een zogenoemde ‘informatiekloof’: leerlingen weten niet precies welke rol de tegenspeler(s) hebben gekregen en dus moet er geïmproviseerd worden.

Door op de lagere ERK-niveaus geregeld met eenvoudige rollenspelen te oefenen, zijn de leerlingen op de hogere niveaus beter voorbereid op complexere en langer durende rollenspelen. Ze leren emoties uit te beelden en te verwoorden, in de huid van een persoon of personage te kruipen en zich in te leven in realistische en fictieve spelsituaties, waarbij onderhandelen en verwoorden van bedoelingen meer nadruk krijgt.

In dit hoofdstuk vind je drie voorbeelden van rollenspelen:

- Vakantiesituaties
- Extreme sporten
- Een soapscène

L

Twee voorbeelden van large differentiëren

We geven in dit hoofdstuk twee voorbeelden van grotere spreektaken, waarbij leerlingen meerdere keuzemogelijkheden hebben om tot afronding te komen. Leerlingen werken altijd aan een concreet eindproduct, bijvoorbeeld een presentatie, een interview, een artikel of een verhaal.

- **Taak 1: Wat doe ik in mijn vrije tijd?**

De leerlingen oefenen met onderwerpen die te maken hebben met vrije tijd waarover ze met buitenlandse jongeren aan de praat kunnen raken. Ze werken toe naar een mondelinge presentatie. Ze krijgen ter introductie op de taak bijvoorbeeld een kijk- of luisteropdracht waarin iemand zich voorstelt in de doeltaal. Ook kunnen ze een kort stukje schrijven over zichzelf en hun vrijetijdsbestedingen aan de hand van een vragenlijst.

- **Taak 2: Mijn leven over tien jaar**

Het thema van deze taak, ‘Mijn leven over tien jaar’, is zeer geschikt voor de bovenbouw, met name voor de examenklas, maar zeker ook voor NT2-cursisten. Doel van de taak is om van gedachten te kunnen wisselen over gekozen vervolgopleiding of werk, over idealen en toekomstplannen. De eindopdracht krijgt de vorm van een talkshow, waarin twee groepsleden elkaar na tien jaar ontmoeten en elkaar in een gesprek van 10 tot 15 minuten bevragen over wat er van elk geworden is. Bij de voorbereiding kunnen alle vaardigheden aan bod komen.

1

Wat staat er op je kaartje?

Doel	Leerlingen leren om dingen te omschrijven in de doeltaal en trainen hoe ze een woord kunnen omschrijven als ze de vertaling niet weten (een ‘compenserende strategie’). Daarnaast trainen leerlingen hun opzoekvaardigheden.
Actie	▪ Schrijf een aantal woorden op kleine kaartjes of laat leerlingen dat doen. ▪ Maak twee verschillende sets: A = basisniveau met bekende en concrete woorden uit vorige lessen; B = iets hoger niveau, bijvoorbeeld met wat abstractere woorden waaruit leerlingen kunnen kiezen of die je aan hen toewijst.
Aanpak	▪ De leerlingen werken in groepjes van drie. ▪ Ze leggen het stapeltje kaartjes tussen hen in, met de bedrukte kant naar beneden. ▪ Om de beurt pakt een van hen een kaartje, zonder dat de anderen kunnen lezen wat erop staat. ▪ *Basis: Degene die het kaartje trekt, beschrijft het woord op het kaartje zo duidelijk mogelijk in de doeltaal, zonder het woord zelf te gebruiken. Degene die raden, moeten het woord ook in de doeltaal raden. ▪ *Complexer: De leerling vertelt er een verhaaltje bij. ▪ De leerlingen mogen elkaar ook vragen stellen in de doeltaal.
Hulp	In deze volgorde: ▪ in het (online) woordenboek/op de smartphone; ▪ bij de docent.
Tijd	Een deel van een les.
Opbrengst	Vertel dat de leerlingen in de praktijk in staat zullen moeten zijn om een onbekend voorwerp of begrip te omschrijven en leg uit dat deze opdracht een voorbereiding daarop is.
Klaar	De leerlingen: ▪ maken er zelf een paar kaartjes bij; ▪ noteren nieuwe woorden en chunks in het eigen woordenschrift; ▪ werken hun spreekdossier bij.

Voorbeelden:

A1-woorden	A2-woorden	Vanaf B1-woorden
cola	wandelen	liefde
broer	tandem	muziek
groente	klimmuur	videoclip
auto	conditie	bemannings
koelkast	thermoskan	concert
hotel	werken	vrije tijd

Niveau

- ☐ De leerlingen vormen zelf homogene groepjes.
- ☐ Ik stel homogene groepjes samen.
- ☐ De leerlingen vormen zelf heterogene groepjes.
- ☐ Ik stel heterogene groepjes samen.
- ☐ Ik maak kaartjes die inspelen op verschillende niveaus, bijvoorbeeld: kaartjes met eenvoudige afbeeldingen waarbij de leerlingen één woord moeten zeggen ter omschrijving van het woord op het kaartje, en kaartjes met de opdracht er een zinnetje bij te zeggen.
- ☐ Leerlingen mogen zelf de moeilijkheidsgraad van de kaartjes kiezen.

Tempo

- ☐ Elk groepje krijgt een aantal kaartjes dat afgestemd is op het niveau van het groepje.
- ☐ Het is een wedstrijd: de groep die de meeste kaartjes heeft verwerkt is winnaar.

Inhoud en interesse

- ☐ De inhoud van de kaartjes sluit aan bij thema's die voor leerlingen van deze leeftijd relevant zijn.
- ☐ Leerlingen mogen zelf een keuze maken uit de verschillende thema's op de kaartjes.

Leervoorkeuren

- ☐ Leerlingen mogen, naast het spreken, ook gebruikmaken van andere zintuigen, bijvoorbeeld een woord of zin uitbeelden of tekenen als de groepsleden de mondelinge betekenis niet begrijpen.

Begeleiding

- ☐ Ik doe zelf een of meer woorden klassikaal voor.
- ☐ Tijdens mijn observaties kan ik een groepje een ander setje kaarten geven dat meer bij hun niveau past.
- ☐ Ik laat de leerlingen achteraf opschrijven welke tips ze kunnen geven voor het omschrijven van onbekende woorden (welke compenserende strategieën ze hebben ontdekt).
- ☐ Ik gebruik de opdracht voor het activeren van voorkennis.
- ☐ Ik gebruik de opdracht als overhoormethode.
- ☐ Leerlingen mogen individueel aangeven of ze overhoord willen worden.
- ☐ Ik gebruik de opdracht als diagnostisch instrument.

2 Twee waarheden en één leugen

Doel	Leerlingen oefenen op een speelse manier met spreken in de doeltaal. Daarbij kan er geoefend worden met verschillende werkwoordstijden.
Actie	Je legt de leerlingen uit dat ze in de doeltaal drie verschillende uitspraken gaan bedenken, waarvan twee kloppen en één onwaar is.
Aanpak	■ De leerlingen werken in tweetallen. ■ Ieder schrijft voor zichzelf de drie uitspraken op. ■ Daarna wisselen ze hun uitspraken uit en proberen te ontdekken welke uitspraak van de ander niet klopt door vragen te stellen in de doeltaal.
Hulp	In deze volgorde: ■ bij elkaar; ■ in het (online) woordenboek/op de smartphone; ■ bij de docent.
Tijd	Een halve les voor individuele voorbereiding, uitwisselen en raden en nabespreking. Doe eventueel een tweede ronde met nieuwe tweetallen.
Opbrengst	De leerlingen ontdekken wat ze al goed kunnen en wat ze nog moeilijk vinden bij het gebruik van bijvoorbeeld de verleden tijd, zodat zij erachter komen waarmee ze nog moeten oefenen.
Klaar	De leerlingen: ■ bedenken drie nieuwe uitspraken, waarbij ze bijvoorbeeld een andere tijd van het werkwoord moeten gebruiken door iets uit het verleden of in de toekomst te melden; ■ noteren nieuwe woorden en chunks in het eigen woordenschrift; ■ doen een taalfitnessopdracht, bijvoorbeeld uit de lesmethode of uit hoofdstuk 5 in dit boek.

Voorbeelden:

Doe drie uitspraken over ...

- jezelf;
- je vakken op school;
- je hobby's;
- dingen waar je echt een hekel aan hebt;
- dingen die je echt lekker vindt;
- de landen waar je weleens op vakantie bent geweest;
- je favoriete computerspelletjes;
- wat je in het afgelopen weekend hebt ondernomen;
- wat je tijdens je vakantie(baantje) hebt meegemaakt;
- wat je wilt gaan doen na je (eind)examen.

DIFFERENTIATIEMOGELIJKHEDEN**Niveau**

- ☐ De leerlingen vormen zelf homogene tweetallen.
- ☐ Ik stel homogene tweetallen samen.
- ☐ De leerlingen vormen zelf heterogene tweetallen.
- ☐ Ik stel heterogene tweetallen samen.
- ☐ Alle tweetallen krijgen dezelfde opdracht.
- ☐ Leerlingen bepalen zelf op welk niveau ze de opdracht uitvoeren.
- ☐ Ik stel eisen aan het niveau van de opdracht bij de verschillende tweetallen.

Tempo

- ☐ De tweetallen bepalen zelf de tijd die ze voor de opdracht gebruiken.
- ☐ Ik geef een minimumaantal rondes aan.
- ☐ Het minimumaantal rondes kan per tweetal variëren.

Inhoud en interesse

- ☐ Leerlingen mogen zelf een keuze maken uit de verschillende voorbeeldopdrachten die ik aanbied.
- ☐ Leerlingen mogen zelf thema's voor de opdracht aandragen.
- ☐ Leerlingen mogen zelf thema's voor de opdracht bepalen.
- ☐ Ik gebruik de opdracht om bepaalde taalfuncties uit te lokken, bijvoorbeeld het gebruik van de verleden of toekomstige tijd.
- ☐ Ik gebruik de thema's uit de vorige lessen als onderwerp voor de opdracht.
- ☐ Ik gebruik de opdracht om leerlingen bepaalde woorden te laten oefenen.

Leervoorkeuren

- ☐ Niet van toepassing.

Begeleiding

- ☐ Ik doe zelf de werkvorm een keer klassikaal voor als model (mijn eigen twee waarheden en één leugen).
- ☐ Tijdens mijn observaties kan ik een tweetal een ander thema geven dat meer bij hun niveau past.
- ☐ Ik gebruik de opdracht voor het activeren van voorkennis.
- ☐ Ik geef in mijn instructie expliciete eisen aan (bijvoorbeeld het gebruik van de toekomstige tijd).
- ☐ Ik loop rond en leerlingen mogen hulp vragen bij het bedenken van de 'leugen' (dat ervaren sommige van hen als moeilijk).
- ☐ Ik bespreek de opdracht na en laat leerlingen individueel op een rijtje zetten wat ze nog moeten oefenen.

3 De één-minuut-spreekbeurt

Doel	Door leerlingen geregeld één minuut in de doeltaal te laten spreken: ▪ ontwikkelen ze spreekdurf; ▪ wordt het 'gewoon' om in de doeltaal te spreken; ▪ worden zij vaardiger in het spreken.
Actie	Je biedt leerlingen meerdere onderwerpen aan die qua thema en complexiteit verschillen. Leerlingen houden een spreekbeurt van één minuut over een onderwerp naar keuze.
Aanpak	▪ Leerlingen werken in groepjes van vier. ▪ Alle leerlingen bereiden een korte spreekbeurt voor van één minuut over een afgesproken dan wel een gekozen onderwerp. ▪ Wanneer de eerste leerling zijn spreekbeurt houdt, hebben de andere leerlingen een eigen rol: één leerling houdt de tijd bij, één leerling geeft na afloop aan wat hij top vond en één leerling geeft na afloop een tip. ▪ Wanneer de volgende leerling de spreekbeurt houdt schuiven de andere drie rollen door.
Hulp	In deze volgorde: ▪ bij elkaar; ▪ in het (online) woordenboek/op de smartphone; ▪ bij de docent.
Tijd	Een halve les.
Opbrengst	Tijdens het mondeling (school- of staats)examen moeten de leerlingen in staat zijn om een korte spreekbeurt te houden over een van de thema's die ze in de loop van het jaar hebben kunnen voorbereiden.
Klaar	De leerlingen: ▪ werken aan een andere spreek-gespreksopdracht; ▪ noteren nieuwe woorden en chunks in het eigen woordenschrift; ▪ werken hun spreekdossier bij.

Voorbeelden:

- Beschrijf je weg van huis naar school.
- Vertel over een leuk of juist onprettig voorval tijdens je laatste weekend of vakantie.
- Vertel wanneer en waarom je voor het laatst de slappe lach hebt gekregen.
- Vertel over je laatste gelukke of mislukte aankoop.
- Vertel over je etui of agenda.
- Welke vijf personen zijn er onlangs door jullie voordeur naar binnen gekomen?
- Vertel over je laatste whatsapp, tweet of sms.
- Vertel over het gekste nieuwsitem van de laatste week.
- Vertel over het indrukwekkendste fragment van de laatste film die je hebt gezien of van je lievelingsfilm.

DIFFERENTIATIEMOGELIJKHEDEN

Niveau

- ☐ De leerlingen vormen zelf homogene groepjes.
- ☐ Ik stel homogene groepjes samen.
- ☐ De leerlingen vormen zelf heterogene groepjes.
- ☐ Ik stel heterogene groepjes samen.
- ☐ Ik bied meerdere onderwerpen aan die in complexiteit verschillen.
- ☐ Binnen één onderwerp kan de complexiteit verschillen.
Bijvoorbeeld: Vertel één minuut over je sleutelbos.
 - a Zeg iets over het aantal sleutels, of ze groot of klein zijn, welke kleur ze hebben, enzovoort (A1).
 - b Vertel waar de sleutels van zijn: huis, schuur, voor- of achterdeur, enzovoort (A2).
 - c Vertel over of naar aanleiding van een van je sleutels een verhaal of gebeurtenis (B1/B2).
- ☐ Leerlingen bepalen zelf op welk niveau ze de opdracht uitvoeren.
- ☐ Ik stel verschillende eisen aan het niveau bij de verschillende groepjes.

Tempo

- ☐ Elk groepje bepaalt zelf de tijd die het voor de opdracht gebruikt.
- ☐ Ik geef een minimaal aantal rondes aan.
- ☐ Het minimaal aantal rondes kan per groepje variëren.

Inhoud en interesse

- ☐ Leerlingen mogen zelf een keuze maken uit de onderwerpen die ik aanbied.
- ☐ Leerlingen mogen zelf thema's voor de opdracht aandragen.
- ☐ Leerlingen mogen zelf thema's voor de opdracht bepalen.

Leervoorkeuren

- ☐ Niet van toepassing.

Begeleiding

- ☐ Ik doe vooraf mijn eigen versie van de één-minuut-spreekbeurt voor als model.
- ☐ Ik loop rond en stimuleer leerlingen om op hun niveau te werken.
- ☐ Ik gebruik de opdracht voor het activeren van voorkennis.
- ☐ Leerlingen krijgen als ondersteuning een spiekbriefje met een beperkt aantal losse woorden.
- ☐ Leerlingen maken zelf vooraf als ondersteuning een spiekbriefje met een beperkt aantal losse woorden.
- ☐ Leerlingen krijgen als ondersteuning een spiekbriefje met chunks en korte zinnen.
- ☐ Leerlingen maken zelf vooraf een spiekbriefje met chunks en korte zinnen.
- ☐ Ik bespreek de opdracht na en laat leerlingen op een rijtje zetten wat ze nog moeten oefenen.
- ☐ In de nabespreking vraag ik leerlingen welke chunks ze (van anderen) geleerd hebben.
- ☐ In de nabespreking vraag ik leerlingen naar kenmerken van een goede spreekbeurt en wat ze de volgende keer anders gaan doen.

4

Wat zie je op het plaatje?

Doel	De leerlingen leren aan de hand van een foto of afbeelding om dingen nauwkeurig in de doeltaal te beschrijven en om actief te luisteren.
Actie	Verzamel een aantal foto's of andere afbeeldingen. Verdeel deze over enveloppen. Maak verschillende sets, afhankelijk van de ingewikkeldheid van de afbeelding. A = basisniveau, eenvoudige afbeeldingen van bijvoorbeeld één enkel voorwerp of één persoon. B = iets hoger niveau, afbeeldingen van een compositie van meerdere voorwerpen en/of personen.
Aanpak	- De leerlingen werken in tweetallen. - Zij zitten tegenover elkaar. - Om de beurt pakken zij een afbeelding uit de envelop zonder die aan de andere leerling te tonen. Leerling A beschrijft zo gedetailleerd als mogelijk aan leerling B wat er op de foto staat. Leerling B maakt ondertussen een tekening van de afbeelding. - Daarna worden de foto en de tekening naast elkaar gelegd en vergeleken. De leerlingen bespreken de verschillen in de doeltaal! - De leerlingen proberen op een rijtje te krijgen op welke manier het beschrijven (of het luisteren) beter kan. - Vervolgens worden de rollen omgedraaid.
Hulp	In deze volgorde: - bij elkaar; - in het (online) woordenboek/op de smartphone; - bij de docent.
Tijd	Een halve les.
Opbrengst	Vertel de leerlingen wanneer zij in staat moeten zijn eenvoudige/ingewikkelde afbeeldingen te beschrijven en dat deze opdracht een voorbereiding daarop is. Leg uit dat het tevens een oefening is om steeds zorgvuldiger te luisteren.
Klaar	De leerlingen: - kunnen een nieuwe afbeelding uit de envelop nemen; - vragen de docent een envelop met ingewikkelder afbeeldingen; - verzamelen tips voor zorgvuldig beschrijven en luisteren (in de doeltaal); - werken hun spreekdossier bij.

DIFFERENTIATIEMOGELIJKHEDEN

Niveau

- ☐ De leerlingen vormen zelf homogene groepjes.
- ☐ Ik stel homogene groepjes samen.
- ☐ De leerlingen vormen zelf heterogene groepjes.
- ☐ Ik stel heterogene groepjes samen.
- ☐ Leerlingen mogen een keuze maken uit afbeeldingen die bij hun niveau passen.
- ☐ Leerlingen mogen een vrije keuze maken uit de afbeeldingen.
- ☐ Ik vertel de verschillende groepjes hoe uitgebreid de beschrijving moet zijn (bijvoorbeeld de kleuren, verhoudingen en compositie moeten besproken worden).
- ☐ Sommige luisteraars mogen bepaalde woorden of zinnen die de beschrijver gebruikt eerst opschrijven en vervolgens de vertaling zoeken in het (online) woordenboek.
- ☐ Leerlingen bepalen zelf op welk niveau ze de opdracht uitvoeren.
- ☐ Ik stel verschillende eisen aan het niveau per tweetal.

Tempo

- ☐ Elk groepje bepaalt zelf de tijd die het voor de opdracht gebruikt.
- ☐ Ik stel een minimumaantal rondes vast.
- ☐ Het minimumaantal rondes kan per groepje variëren.

Inhoud en interesse

- ☐ Leerlingen mogen een vrije keuze maken uit de afbeeldingen.
- ☐ Leerlingen mogen zelf foto's of afbeeldingen meenemen.

Leervoorkeuren

- ☐ Leerlingen mogen ervoor kiezen om eerst aantekeningen te maken in de doeltaal en vervolgens de tekening te maken.

Begeleiding

- ☐ Ik doe zelf eerst een keer voor als model hoe je een afbeelding beschrijft. De hele groep maakt dan een tekening.
- ☐ Ik laat de leerlingen hun tekeningen vergelijken en elkaar tips geven.
- ☐ Ik zet zelf aandachtspunten op een rijtje die het zorgvuldig weergeven van een foto/afbeelding bevorderen, bijvoorbeeld: kleuren – aantallen – afmetingen – onderlinge afstanden – boven, onder, achter, voor – groter dan, kleiner dan.
- ☐ De leerlingen zetten deze aandachtspunten op een rijtje.
- ☐ Ik geef de leerlingen in het begin een spiekbrieftje met chunks.
- ☐ Ik laat leerlingen zelf een spiekbrieftje maken.
- ☐ Ik loop rond tijdens de activiteit en stimuleer de leerlingen om meer van de genoemde aandachtspunten te bekijken en te beschrijven.
- ☐ Ik loop rond tijdens de activiteit en stimuleer de leerlingen om actief te luisteren en om (in de doeltaal) vragen te stellen over onderdelen van de afbeelding.
- ☐ Ik geef groepjes een andere set afbeeldingen die meer bij hun niveau past als ik merk dat ze onder of boven hun niveau werken.
- ☐ Ik gebruik de opdracht om bepaald vocabulaire en/of bepaalde taalfuncties uit te lokken, bijvoorbeeld het kunnen weergeven van afmetingen, afstanden, kleuren, getallen of eigenschappen.